

९६

५

अथ

१६

५

ग्रन्थनामः - "मणिमञ्जरी"

कर्तृनामः - "नारायणपण्डिताचार्यः"

(अपूर्ण) (हस्तिलिखित)

विषयः - खण्डकाव्यम्

Manimanjari
Narayana Pandit Acharya
Khanda Kavyam.

2/1/72

जघान कृतसाख्यः कुब्जाः पाथो न पाथ
दिः ॥ ३४ ॥ वायुर्वशादीवा न्योन्यं प्राविध
दुंन संभवेः ॥ वेत्तुं स्वांतरात्वाले संजहा
रुहिर्येदुर् ॥ ३५ ॥ उच्चवं सन कादी श्वकु
वांसप्रभृती श्वसः ॥ न्ययुत्क सर्व वेदोत
वर्तते सहासं व्यकत् ॥ ३६ ॥ राक्ची न चर
वस्ति कुब्जो नुक्षाप्य पांडुवान् ॥ रूपेण
केत मभ्र मावेकं न सादि वं यथो ॥ ३७ ॥ राक्
कुब्जासहा यास्ते पाथा दुयो ध्वनारि को नृ

श्रीकुब्जद्वेषणे हुत्वा सकुब्जाः कुब्जा म
व युग्मा ॥ ३८ ॥ अथाभि म न्योस्त न य
परीक्षद्राणा सवद्यो जगतां विजे न्य ॥ स
वां मभा वं परमेदु ध्यानः सम्राज्य न
दमी मुप न यरे मे ॥ ३९ ॥ इती श्री
मणिमंज यो चतुर्थसर्गः ॥ ४० ॥

३ मणिमंजरी १७
१५५

स्वामिन्वेन सुदृत्वेन बंधुत्वेन च पांडवाः ॥ १८ ॥
 एवमेव गतत्वेन तमेव शूरं ज्ञायुः ॥ १९ ॥
 पुराणी कर्माणि तावुं पुनरिदं बंधुत्वं कथं तथा ॥
 निहत्य पांडवाः प्रापुः कृष्णं कृष्णास्य यं च
 ॥ २० ॥ न ह्येकं कृष्णं ननु क्षात्र्यं पांडवा वरुण
 पुरंगतः ॥ निहत्य शतं धनं न पार्थो नाभो
 तिकं यथो ॥ २१ ॥ कार्पाणं वाहुरिप्रस्यंत वपार्थं
 त्रींश्च सुसः ॥ पथे मेव कालिदी द्यारु कामा पभा
 ध्वजः ॥ २२ ॥ तीक्ष्णं हस्तेन तावुं वीर्यं वंद्यं पितृषु

सुः ॥ भद्रं चक्रे कथं सुतां न क्षणां स्वां च सो वदतः ॥
 सोऽप्याश्चर्यत मोक्षयो भौमं ह त्वादिषं गतः ॥
 आघातं चारि जातं पराजित्य पुरंदरं ॥ ३१ ॥
 माहिषीणां सठसाणी प्रौढा वदद्व्युतः ॥ शतं यतो
 सुप्रत्येकं पुत्रादशदशा भवन् ॥ ३२ ॥ द्युतेजो
 ताः कुतारज्य वासा अक्षातं वासक ॥ पोरं ज
 ता उपप्लव्य पार्थास्वंप्राति लोभैः ॥ ३३ ॥
 दीयते न बंध इत्यारीरु प्राथो भौमं न सर्वशुः ॥

शरणं यः ॥ १९ ॥ ते आदिशुः प्रियः ज्ञानो ज्ञेयः ॥ १९ ॥ तं मंदं आदिशुः
 मृगादिभावेन हनुमात्मा सुतो भवता ॥ १९ ॥ अथ यथा सतो हनुमत्
 क्षसा नो ततो हरिः ॥ २० ॥ रामनामाद शरथाव को सल्यया मजोय
 ता ॥ २० ॥ ततो नक्षत्रमण रातु ॥ २० ॥ सुमिता यो न भवतु ॥ २० ॥
 कथां सरतो जसे सरा शुभरतो न पाता ॥ २१ ॥ अथ यथा
 तस्य भुक्तुमासु कुमावः ॥ २१ ॥ चतुर्भिश्चतुरी पुनैपिता
 श्रीरवती च बभीः ॥ २१ ॥ विश्वामैव स्तितो यज्ञां न चतोर
 क्ष से श्वरान् ॥ २१ ॥ तं हं तु मन्तयन्ताथ रामदेवस लक्ष्मणं ॥ २१ ॥
 अद्या ताटको हला सासी द्या क्राम मेधि बाने ॥ २१ ॥ विधुय यक्ष
 विदनां श्ववेदे ह विषयं यथै ॥ २२ ॥ राजा ये पूजिते सो थ
 विभज्य धनुरेश्वरं ॥ २२ ॥ जानकी मलभीष्टो यः प्रथमानसु
 रेश्वरैः ॥ २३ ॥ जेधन देव्या सहा यो द्या सयासी वृत्तानुजः ॥

अथ माणिक्य मंजरी

१६

१६
५

कवि काव्यं तु ज्योत्स्ना कांतवत्तय रोचत ॥ २४ ॥ प्रविश्य
 तगरी तन प्रबंधार्पित रतथा ॥ २४ ॥ मातुं च पूजित सर्व सुरे
 मे सुरावर्त्तित ॥ २५ ॥ रामराज्याभिषेकाय दध्यै दशर
 थो मनः ॥ २५ ॥ निज देव सतु के कथा मत्सुतो गाम वैदि
 ती ॥ २६ ॥ रामदेवस्तदा सीतालक्ष्मणाभ्यां समावृत्त ॥
 वनं प्रति यथैव च न आरोषा न आरोपरा असात् ॥ २७ ॥
 देवस्तकर्णा विद्यो णो च कारया मा सराक्षसी ॥ २८ ॥
 शमगितीरा मोलक्ष्मणे ना तु जन्मना ॥ २९ ॥ रामविप्र
 कृत क्रव्या त प्राति कर्त्तव्य कीर्त्तया ॥ ३० ॥ आजगाम स
 हानीकः खरो दुवण संयुतः ॥ ३१ ॥ तारजधा नरमावा

१६
५

लायदा माणि धन्यः प्राप्य रागा यसी नमः ॥ १॥
 रासी हनु मता सा धनं क्षमणे न च धीमता ॥ २॥
 जीवेन स सेनेन कीना शहरितं यथो ॥ ३॥ स से
 तुं दक्षिणां जीवो कक्षं बंधं या सा समं के
 ॥ ४॥ स सेनो बर्त्मनो देवतत्वं चरपुरं यथो ॥ ५॥
 निजन्धुराक्षसाती कंवा नराः सह न क्षमणाः ॥
 हनु मातृम भगवत्प्रीत्येजया नार्तिवग्नीव
 रिपुनामसी जीवयन्महारक्षो मोहिता न सर्व
 नातरा ॥ ६॥ गंधजा दतमाती यतश्च ती वधि
 वायुना ॥ ७५ ॥ असरया वराक्षसा न हत्वा कुं

भकर्णं च रावणं ॥ राक्षोर्विभी वृणं रक्षः साक्षा
 ज्यैसी मय ची कृपता ॥ १६ ॥ अशोक मूलमा सा य
 दसं या सा सजा वकी ॥ नित्यावि योगिनी देवी राक्षो
 मंदरु शांमपि ॥ १७ ॥ हनु मन्त्रपुरं सा धी देव्या
 य पुरुषोत्तमः ॥ आरुह्य पुष्पकं रामो जगाम
 नगरीं दीजो ॥ १८ ॥ भरतो भक्तं भारी तो रामः
 मभ्येत्य निवृत्तः ॥ पपात पादयोस्तस्य कृ
 ष्णस्य वक्ष्य पञ्कजः ॥ १९ ॥ तमुत्थाप्य पारिव
 ज्यराच वीरः पुरं गतः ॥ सप्रजितो जने सर्व
 जेन वीर मभ्य बंदकः ॥ २० ॥ राक्षो राज्या मनीषिकः
 सत् राक्षसजगती प्रभुः ॥ धर्मो वा शिवाय
 त्पूजो ब्रह्मणे संपदः सुखी ॥ २१ ॥ सतका दी श्यं

थोरामोरानी वलोचन ॥ लीलये वपरा नंद सुरकार्य प्र
 सिध्यथे ॥ ३० ॥ राम प्रस्तात्परतो पिरा मोरानः परं दिक्षु
 विद्युश्चराम ॥ राम नंते रीति विश्व रूपो जिन न अराती न
 विरराजरा मः ॥ ३१ ॥ इती श्रीमणि मणि री प्रथम संगः ॥ ॥ ॥
 ततोदरंगते रामे राषण सह लक्ष्मणे ॥ सीते थाने थन इति म
 त्या निवेतदा कृती ॥ १ ॥ रामां विकास्थिता देवी नमदे स मंद स्थिता ॥
 रूपांतरे जके लास जता ते आवि थो गि मी ॥ २ ॥ विन्यं प्रस्थां देवी
 देवी वरुण संतो पस्ते भुत ॥ रामो वदुश्च ते सीते त्य भू सं
 कट भावि ॥ ३ ॥ प्रभजन सुत श्री प्रा ना जने थो वि
 रुज व ॥ न नम भक्ति स पूणा रामराजी वलोचन ॥ ४ ॥
 राम स्मार्ति न्त भे सु भ्यं कु वृ ज हो री जा व व मंदु र्ना व

विदु र्ना वद लीला नाना नय स्तो स निजं गुरु ॥ ५ ॥
 सिव नांतर मासा द्य राम सु जी व मे क्षो त ते त स स्था स
 मासा द्या दि जया त तद ज जा त त सु जी व सं दि भ्रा
 का नरा दि स्तु सर्व डाः म प्र स सु नी पुण री रा सीता मा
 र्ग ल तं प सः ॥ ६ ॥ दक्षि णा क क कु भं दे व लु ड मं
 भासां दि धी ॥ अति लं ध्य त ती लं कां सीता कृति म
 वे क्षो त ॥ ७ ॥ रामो गु नी थ कं दे वी द ल्या द्यु मा र्ग
 स गृह्य जा व की भू ल्या व त्वा सा व रु ह त्तारु ॥ ८ ॥
 वन वि का क ल र्थो ध्ये स थो सा व स प्र व क न ॥ ९ ॥
 निरु त्या मा रु ती लं का म द द्यु र्छ व दि वा ॥ १० ॥
 त ती र त्वा व र ती लो पा तर दे स भा जिते ॥ ११ ॥

बलवीर्यवान् ॥ २॥ देव्या ब्रूय शर्मिष्ठां स दुपाहाप्रीये
 इमे प्रथमोऽक्षरसः पुनरिदं वीथा वृषपर्वणः ॥ ३॥
 पदुचतुर्वर्गसुगुणैर्देव्योन्मा मजीजनत ॥ इदं वीथा
 वृचपुत्रं च शर्मिष्ठाया मजीजनत ॥ ४॥ पदोर्वशैव
 राजानं कर्तव्यं वृषीगमा ॥ ५॥ बभूवुर्भगवत्सुता
 तैको बामपरायणा ॥ ६॥ पुरीवशैव राजानः आसु
 दीप्ये तदूर्वकाः ॥ तेषां कीर्त्या चावकां त्या समस्ताः
 वारुतादिनाः ॥ ७॥ भूभास्वरणापेया तस्मिन्नाले
 दिवी कसः दुष्टा गच्छेत् ॥ यि नं विवृणुं शरप्यं शरण्य
 पुः ॥ ८॥ विप्रश्चकारिमावेत आदिना सुरादयः बभू
 वुर्भगवत्येवां विधि स्थितः समस्त राः ॥ ९॥ वरुणशं

तदुर्गमपुत्रैर्वशैव्यजा यत ॥ वीचिन्तवीर्यस्तस्यासीत्
 पुत्राश्चैवागदावुजः ॥ १०॥ धृतराष्ट्रश्च पांडुश्च द्रुपदश्चैव
 पुत्री वभूवतुः ॥ पांडोः कुंती यमा दीपदे शर्मिष्ठा
 कोर्विदे ॥ ११॥ स पांडु पुत्रैश्च पौत्रैश्च संगमसुखं जहा
 भर्ता क्षयासुतं कुंती यमा दीपदे शर्मिष्ठा ॥ १२॥ धृ
 तराष्ट्रस्य गांधा पांडा स न दुषो धनादयः ॥ वधाप
 मारुतस्तेषां भीमं कुंत्या मजीजनत ॥ १३॥ सौमिमेवा
 स वासिष्ठां पमीमादी यद्व्यथो ॥ १४॥ वने वध्यं तव्यथा
 स्तेषां दुता पारीरक्षे तां वृषं पांचालं बाल्मीकिना
 दुकाया दवा दुगं सेना भूद बकस्तथा ॥ १५॥ देव
 कस्य सुता जज्ञे देवकी देवसंभता वसुदेव उवाह

तदंशान् मुनीनां च भारुहीः ॥ रामां तैके शु
 त्त्याख्याविशेषान् समाशीक्ष्यत ॥ २१ ॥ सुराणाम्
 स्तमोनेतुं तस्या जेवसजा नकी ॥ व्यात्यन्त
 रवद्यत्वात्स्याः कथं भवेत् ॥ २३ ॥ स्थात्मानं यज्ञ
 पुरुषं यज्ञा अथ जताथसः ॥ तवागवा सुतीसीता वेद्यां
 अंतर्द्वारिका ॥ २४ ॥ धर्मसंख्यं यथो गयवर्तया मास
 सचवः ॥ प्राची चन्मरुतः स्रग्ः संपद्येन वृत्तस्वय प्रकृ
 व्या परमाहं साश्रमुनीमानसा सुतः ॥ सनकाद्या स्वतः
 शुत्वा व्याचक्षुत त्वमंजसी ॥ २५ ॥ नमो रामाय रामा
 य रामा नमो स्तुते ॥ रामस्वामी गती रामायुर्वेलाका
 विचुक्रुशुः ॥ २६ ॥ देवो जिगीमिषु ध्यामस्वीथि सुयार्थ
 तं सुरैः ॥ दृष्ट्वा खिप्रयथो शोषो न क्षमणो राम चोदितः ॥ २७ ॥

समायात समायात यथे मोक्षपदं वः ॥ राममाद्यो वयं
 दामोदतौ दैत्यसमस्तशः ॥ २८ ॥ अथोत्तरां दिशं वः प्रथ
 म्ये सठसीतया ॥ वानराद्यैराद्यैरप्य शोषेन युक्ते वृत्तः ॥ २९ ॥
 तेषां मोक्षपदं दत्वा भयं नु ज्ञाव्य मरुसुतं राघवसीत
 यासाध्यां वेशस्वं परं पदं ॥ ३० ॥ सत्येन भक्त्या च
 भक्त्या च धृत्या च तपस्यया च ॥ ३१ ॥ रामा मेव सद्यप
 बोधयन् प्रोभंजनीं कैपुरु वेष्टु रे मे ॥ ३२ ॥ इतीश्रीमणिमंज
 सिद्धिती अमंगः ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥
 हिमांशोराव पुत्रस्य बुधो नमो भवत ॥ पुरस्वाम
 दासजतस्य पुत्रो व्यापापक ॥ ४१ ॥ तस्या परमेव सु
 वी नहुषस्य नंदनः ॥ यथातो रभुवनस्य नंदनो

दक्षिण तं विभज्यरीः कश्चिच्छेदं संनिभं वनी तं समादा य रे
 गत्वा जया सच ॥२८॥ जननोत्तुल्लेखं नदं सो जिह्वा उदं नूतय वा
 तल्लकुं वरमणि जीवी मौय्या भास शानता ॥३९॥ वृद्धावनीति
 पासुः सदनं दसूने नूतने ॥ ससजरी मकुपे भामुफान्
 व्याप्त समासुले ॥ ततो पाताभि पाजाश
 आबु वृद्धावनीति ॥३०॥ सुपातयन् गोपकवाम
 नूतने न साकुं पशुवत्सपुथान् ॥ निहत्य च
 सासुर मादु दवा वनं च गोपालक कस्तो म
 वाप ॥३१॥ इतीक्षी मणि जाले रीतुती यसर्ग
 रुं कृष्णायाः कालिम् यथात्कुवा पीत्वा दावाग्निमु
 न्वसा ॥ सविषट् ममुक्षिपुदे यागो न पुषी हुनरा ॥३२॥

ससत्पादाव धाले मैतीलं गोपालक नयकां ॥
 वने न धेनु कंठ्वा जया वा न्यान् रत्न रात्स्वयं ॥३३॥
 प्रमं बी वनं मदेण हते दानं यपो पुनः ॥ नंद जीव
 जरक्षार्थं कृपासी ध्याते मा धय व ॥३४॥ विप्रपत्नी
 मीरा नीतं तद्गुहां ते क मागतः ॥ सो न्न सावु च
 रो भुक्त्वा च कृतासां मनु मरु ॥ ३५॥ मत्त भंग
 रुषे देण द्रु मे नैः कृता हरिः ॥ वृषि सीतु मरा
 कान्वा न्तर रक्षो ह्यु य पवत ॥३६॥ आर्था नुग
 हता प्राप्य कामा गोपा गवास्ततः ॥ ३७॥ मया
 मसा गोविंद इत्ये र मै बी पुरा विष्ठाया सुदुपी
 शां च गोपीनां मंदले भगवान् स्वयं नव

नां धाववशूरनंदनः ॥१५॥ तत्र प्रादुर भूदेवः पृथ्वात्मा स
 नातनः ॥ दंपत्योरनयोराशाशूरयन् सुरकायवान् ॥१६॥
 वसेदेवस्यरोहिण्यां ततः पूर्वमजायत ॥ अंतो बलवत्वे
 तबलमद्रुते श्रुत ॥१७॥ क्षाणा नंदनं वंश्यामंशं स चक्र
 गदाधारं ॥ अत्कमात्कं नंदं दृष्ट्वा तुष्टा आनंदं दुःखिः ॥१८॥
 स्वास्यभसंजं नीतः कंसदीनेन शीविणा ॥ शिशुकपो येशोद्याः
 शायितः शयने शनः ॥१९॥ चंद्रिकांतश्च जीह्वतो गीत्वा या
 दव नंदनः ॥ देवक्याः शयनेत्यस्य पूर्ववद्वेद्यमाय
 धी ॥२०॥ तां कन्या कंसमा नीयान्दं तु प्रपच क्रमो मृत्यु
 स्विजावद्व्युक्ता सीत्पपावनमस्य ॥२१॥ जातमातुं कु
 मारावाहं ~~कंसं~~ ~~कंसं~~ ~~कंसं~~ ॥ निहंतुं जनमादिशत ॥२२॥
 सार्वहीराद्युष्टेन नीजल्लुब्धं लकां भुवी ॥२३॥

जगाम गोकुलं दुष्टाधात्री कंसस्य प्रतना ॥ कृष्णमाद
 तसाहं तुं तां जघान् रमापरीः ॥२३॥ जगाम गोकुलं दु
 ष्टाधात्री कंसस्य प्रतना ॥ कृष्णमादत्तसाहं तुं तां
 जघान् रमापरीः ॥२३॥ शायितः शकटस्याधः
 शकराक्षं जघान् रमाः असीभरवृणावर्तते नीलो
 तसल्ली तथा गगोय शीमिणादि श्वेत्स्वकारश्च
 विधोचितान् ॥ संस्कारान्तामचामुष्य स बलस्य
 व्रजंगवः ॥२४॥ प्रागजिखणं कुर्वन् अर्भकं स
 डमाधवः भीमाभिभागभासि जतमानंदयन्
 भी ॥२५॥ जघात् स मृत्तिकं देवः कटुचिह्नी नयाहुरि ॥
 माकोपात्तं धनं सास्ये स्वे व्यस्ये स्वमदशयता ॥२६॥

सुचिरंतव भाके क्षातामृता शनौ ॥ १७ ॥ उत्थ
 वं प्रेक्षया मासव्रजशोका पबुतये ॥ भगवा
 न्मगाध्याधीशं पुनरभ्यर्चययुधी ॥ १८ ॥
 मसृगाभाद्ये पंडत्वा तत्पुत्रं प्रथयाम्भयम् ॥
 इतीति ॥ १९ ॥ कर्मणि चकार पुरुषोत्तम ॥ १९ ॥
 भीष्मकस्य सुता देवी रुक्मिणी भवतु ततः ॥
 विज्ञातानंदरूपि व्यासस्यैव मया तथा ॥ २० ॥
 नन्द्यं सत्ताजं तासु र्थात ससंहा पदं तं
 ततः ॥ २१ ॥ नन्द्यं सत्ताजं ततः ॥ २१ ॥

सत्ताजं ते ददौ रत्नं ते तदत्तां सरत्नको ॥ सत्य
 भामा ॥ २२ ॥ सत्ताजं ददौ रत्नं ते तदत्तां सरत्नको ॥ २२ ॥
 तुतवा न सा बुजं हं संकृष्यो रेने स्वध्यामती ॥
 पुत्रा नान् प्रद्युम्नसो बादीन रुक्मिणीया
 स्वजीनवत् ॥ २३ ॥ पांडवा द्वौ गमासाद्य क
 तश्च स्तार्थ शीक्षणाः ॥ सर्व विद्याती शयनो
 मुमुदुः कृष्णसंगतो ॥ २४ ॥ संभा विता भाविता
 भागवताः पांडवाः स्नेहसंभृताः ॥ २५ ॥
 क्षाताः पुरंजयः सदा नन्द्यं कृत्यपराः ॥ २५ ॥

वेद्युतागच्छ रासक्रीडा महीसवे ॥७॥ रांस्वच्छासु
 रंठ्वारिषुं केरि नमज्यथा ॥ मयपुत्रं पुनर्ध्यामि
 चक्रे व्रजराजं ॥८॥ कंसप्रोक्तमकूरं दृष्ट्वा संभाष्य
 तं हरिः ॥ तेन सा कंच यौ देवी मधुरा बलसंयुक्ता ॥९॥
 मंत्वा कंसस्य दुःशावं हत्वा बभूव च वारणम् ॥ चाणू
 रमुष्टिको हत्वा सबलः शशुभै हरिः ॥१०॥ मयस्थं न
 तु मं कंसं मूर्ध्नि संगृह्य माधवः ॥ नीपात्य क्षीप्य
 पेपौ व्यधोरि ज्यां समभा चतुरच ॥११॥ तद्धन्ते
 सकलं हत्वा जन्तु सर्वा नंदयत ॥ विमुच्य विज
 गता दीशः मंतरावभ्यवदत ॥१२॥ पुत्री वैद्य

संकृष्य माम्भि यो तं जरासुतं सबलं भ्यर्क्ष्य
 कृष्णो हत्वा तं सौ नीकान्मुहुः ॥१३॥ कांडुवनेष्ट
 ताः पार्था आनीता मुनीभिः पुरं ॥ कीदृशं ते कुरु
 णिः विरामेत्या श्राव्य संधुर्दिषा ॥१४॥ अकूरप्रे
 षया जामकृष्णो नागपुरं प्रापे वुरूणा जनयंसा
 त्वा धृतराष्ट्रमुवाच स ॥१५॥ तव पुत्रान्न सं
 त्येव भीमसेना ह्यिवास्मेताः ॥ इत्युक्त्वा भ
 मपार्था भ्यां सहितः प्रययौ पुरीम् ॥१६॥ पूज
 यंती डर्पि पार्था पूजंती सर्वयादवः ॥१७॥